

Побудувати й виконати в особах телефонну розмову, дотримуючись вимог мовленнєвого етикету: адміністратора із замовником готельних номерів; метрдротеля із замовником офіційної вечері.

Телефонна розмова адміністратора із замовником готельних номерів:

Адміністратор: Доброго дня! Готель “Київська Русь”. Чим можу допомогти?

Замовник: Доброго дня! Я хотів би отримати інформацію щодо бронювання готельного номера на наступний тиждень.

Адміністратор: На наступному тижні ми матимемо достатню кількість вільних номерів, тому при потребі Ви зможете поселитися в будь-який зручний для Вас час.

Замовник: Дякую. Я хотів би дізнатись, як відбувається розрахунок за надання послуг.

Адміністратор: Наш готель проводить розрахунки з клієнтами за передплатою, у кредит та по факту надання послуг.

Замовник: Дуже вдячний Вам. До побачення.

Адміністратор: Всього найкращого! До побачення!

Отже, можна зробити висновок: удосконаленню професійного діалогічного мовлення буде сприяти моделювання подібних ситуацій, що дають змогу студентам вивчати професійну термінологію, практикуватися в побудові мікровисловлювань в офіційному діалозі. Навчання студентів освітніх закладів сфери побутового обслуговування повинно здійснюватися на комунікативно-діяльнісній основі, що забезпечить розвиток професійної мовної і мовленнєвої компетенції студентів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Горбул О.Д., Галузинська Л.І. та ін. Ділова українська мова: Навч. посіб. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 2001. – 226 с.
2. Загнітко А.П., Данилюк І.Г. Українське ділове мовлення: професійне і непрофесійне спілкування. – Донецьк: ТОВ ВКФ “БАО”, 2006. – 480 с.
3. Кучинский Г.М. Диалог и мышление. – Минск: Изд-во БГУ им. В.И. Ленина, 1983. – 190 с.
4. Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В.М. Яреца. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – 685 с.
5. Ляшкевич А.І. Наступність і перспективність формування діалогічного мовлення учнів початкових і п'ятих класів загальноосвітньої школи. Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. ХДУ – Херсон: 2003.
6. Молдавская Н.Д. Литературное развитие школьников в процессе обучения. – М.: Высшая школа, 1976.
7. Пентилуок М.І. Культура мови і стилістика: Пробний підручник для гімназій гуманітарного профілю. – К.: Вежа, 1994. – 240 с.
8. Скалкин В.Л. Обучение диалогической речи. – К.: Рад. шк., 1989. – 160 с.
9. Томан І. Мистецтво говорити: Пер. з чеськ. – 2-ге вид. – К., 1989.
10. Философский словарь / Под ред. И.Г. Фролова. – 6-е изд., перераб. и доп. – М.: Политиздат, 1991. – 560 с.

УДК 378

Д'яченко Г.П.

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ-НЕФІЛОЛОГІВ

У статті розглянуто психологічні механізми засвоєння наукової термінології студентами-нефілологами, вказано оптимальні шляхи, методи та прийоми оволодіння студентами нефілологічних вищих навчальних закладів термінологією професії.

In article considered psychological mechanisms of mastering a scientific terminology by the students technicalas specialites, indicated optimum ways, methods and receptions mastering students of not philological high schools by a terminology of a trade are specified.

Вироблення мовленнєвих умінь і навичок, як і будь-який мовленнєвий процес, супроводжується цілим комплексом психічних процесів і дій. Під час навчання мови професії необхідно враховувати психологічні особливості та механізми мовлення, особливо формування понятійного мислення студентів-нефілологів. Навчання термінології можливе лише на основі розвитку понятійного мислення студентів, їхньої уваги, пам'яті, уміння бачити факти, порівнювати їх, синтезувати, узагальнювати, конкретизувати й абстрагувати – тобто на основі психічного відображення дійсності.

Вивчення й розкриття психічних процесів і дій під час засвоєння наукової термінології студентами-нефілологами є метою нашої статті, оскільки формування професійних комунікативних умінь передбачає обов'язкове засвоєння термінології фаху.

Це, в свою чергу, зумовлює завдання нашого дослідження – визначити термінологічні поняття, понятійний вокабулярій фаху як психологічні категорії та висвітлити з цієї позиції формування мовленнєвої компетенції студентів-нефілологів.

У дослідженнях психолінгвістів (Б.Г. Ананьєв, Л.С. Виготський, О. Брудний, П.Я. Гальперін, М.І. Жинкін, А.І. Зимня, Г.С. Костюк, О.О. Леонтєв, О.Р. Лурія, А.В. Петровський, Л.С. Рубінштейн, І.О. Синиця та ін.) слово (зокрема термін) визначається як складний комплексний подразник (при сприйнятті та розумінні усного та писемного мовлення), як складна відповідна дія людини (при висловленні думок в усній та писемній формі). “Засвоєння лексеми передбачає утворення в корі півкуль головного мозку складного комплексу тимчасових нервових зв'язків між зоровими, слуховими та руховими ділянками кори” [6: 44].

Зовнішній світ (предмети, дії, відношення між ними) формують у людини образи предметні та словесні. “Слово дозволяє формувати нову, другу систему сигналів, викликати в уяві за допомогою цієї системи наочні образи й реагувати на них так, наче вони присутні. Все це перетворює людське мовлення не тільки на спосіб спілкування один з одним, але й на спосіб збереження людського досвіду, формування відстороненого й узагальненого мислення, організації вольових процесів та регуляції поведінки” [6: 46]. Фахова термінологія, крім того, ще є засобом здобуття спеціальних знань, формування професійної компетенції та взаємозв'язку фахівця в професійній сфері.

Слово нерозривно пов'язане з поняттям. “Без слова немає поняття, як і без поняття немає слова” [2: 48]. Поняття – це сукупність суттєвих абстрагованих та об'єднаних ознак. Для того, щоб слово об'єдналось з поняттям, недостатньо дати студентам тільки його значення, необхідно створити в їх свідомості відповідне поняття. Поняття завжди охоплює багато предметів, внаслідок чого воно має не тільки зміст (сукупність суттєвих ознак), але й обсяг, до якого включаються всі відповідні конкретні предмети.

Поняття, закріплені у значеннях більшості слів нашої мови, якісно неоднорідні. Насамперед, впадає в око розбіжність між поняттями науковими й поняттями побутовими, повсякденними. На відміну від побутових понять, наукові поняття (терміни) відображають не безпосередньо чуттєві властивості предметів, а їх загальні й суттєві об'єктивні співвідношення, які відображають об'єктивні зв'язки явищ і предметів навколишньої дійсності. З цього можна зробити висновок, що для засвоєння наукового поняття недостатньо безпосереднього сприйняття предмета чи явища. Воно не просто виводиться з реального досвіду, а створюється відповідно до поставленого завдання.

Роль терміна як одиниці мови полягає в тому, що він дозволяє зіставити мовну одиницю – слово – і те чи інше поняття, той чи інший клас предметів. Таке зіставлення можливе завдяки предметному значенню терміна. Найпростіший тип зв'язків поняття і значення слова виявляється у термінах: лексичне значення слова тут цілком вичерпується

логіко-категоріальним елементом змісту слова – його поняттям; вольові та емоційні моменти в терміні зведені до мінімуму й практичного значення в мовному спілкуванні не мають.

Дослідники зазначають, що засвоєння наукового поняття – це складний вид розумово-мовленнєвої діяльності, а отже, в ній велике значення має активність самого суб'єкта, його особистісна направленість, мотивація. Тому мотивацію до засвоєння професійної термінології можна вважати складовою професійної мотивації, а отже, рівень осмислення професійної термінології, як наслідок активної діяльності в цій сфері, має співвідноситися з рівнем професійної мотивації.

Вік і природні дані студентів потрібно ефективно використовувати в навчальному процесі. Як зазначає І.О. Зимня, студентство визначається високим рівнем мотивованості щодо оволодіння професійними знаннями, оскільки включає людей, що “систематизовано та цілеспрямовано оволодівають знаннями та професійними вміннями, характеризуються професійною спрямованістю, сформованістю стійкого ставлення до майбутньої професії, що є наслідком правильності професійного вибору, адекватності та повноти уявлення студента про обраний фах” [3: 186]. Думку І.О. Зимньої підтверджує Ю.К. Бабанський, відмічаючи високий ступінь інтересів студентів, пов'язаних з вибором свого життєвого шляху та пріоритет професійних інтересів над усіма іншими, що пов'язано з підвищенням фахової ерудиції, обумовлено просуванням по шляху оволодіння своєю професією.

У студентські роки відбувається бурхливе зростання коефіцієнтів розумового розвитку, накопичення інтелектуального потенціалу, активізується пізнавальна діяльність. Підтвердженням цього є дослідження школи Б.Г. Ананьєва, які зазначають, що студентський вік (18–25 років) – це період складного структурування інтелекту. “Мнемологічне ядро інтелекту людини цього віку характеризується постійним чергуванням піків або оптимумів функцій, що входять в це ядро. Це означає, що навчальні завдання завжди одночасно спрямовані як на розуміння, усвідомлення, так і на запам'ятовування та структурування в пам'яті студента матеріалу, що засвоюється, його збереження та цілеспрямовану актуалізацію” [1: 235]. Крім того, у людей даної вікової групи спостерігається підвищений інтерес до слова як до засобу точної і повної передачі своїх думок, згадок, підвищується вимогливість до мовлення. “Словесне оформлення думок є також певною мірою засобом перевірки та уточнення знань, у цьому віці в результаті навчання, що проводиться правильно, мислення стає самостійною сильною потребою особистості. Оволодіння усним, писемним мовленням, матеріалом підручників відкриває широкі можливості для задоволення цієї потреби” [3: 76]. Тому студентство – це благодатний період для усвідомлення чітких дефініцій наукових термінів та їх семантичних зв'язків з іншими словами (“лексичної парадигми”), оволодіння на цій основі моделлю послідовних дій із терміном, семантизування його в поєднанні з іншими словами.

Проте, у студентів-нефілологів, що не мають спеціальних навичок роботи зі словом, велику трудність викликають не лише визначення змісту термінів, а й оперування термінами в нових умовах, коли відомі їм термінолексеми вони повинні використовувати у різних комунікативних ситуаціях, у процесі самостійного вживання терміна у власному тексті. Психологи стверджують, що “ця залежність – невміння оперувати знаннями – покладає на викладача певне зобов'язання: розширювати коло оперування вивченими поняттями, варіюючи першочергово конкретні випадки, у яких студент повинен використовувати засвоєні ним поняття і типи завдань, котрі він повинен виконувати” [9: 103].

Серед причин поганого засвоєння студентами-нефілологами лексики (термінології) психологи називають передчасну установку на точність запам'ятовування форми слова та його дефініції до того, як осмислений зміст слова. Появі передчасної установки сприяє новизна самої форми термінолексеми та характер вправ, що переносять центр ваги на запам'ятовування, а не на осмислення термінів. Таким чином, при відборі засобів семантизації та розробці системи вправ необхідно перш за все забезпечити осмислення змістовної сторони терміна та його парадигматичних зв'язків.

У зв'язку з цим надзвичайно важливим є врахування не тільки формальних, але й семантичних ознак, котрі, відповідно до гіпотези О.О. Леонтьєва, повинен засвоїти кожен учень, щоб “правильно здійснювати операцію вибору слова (терміна) в процесі мовленнєвого висловлювання” [6: 58]. Вивчаючи мову науки, зокрема її лексичний склад – термінологію, необхідно спиратися не стільки на заучування шляхом неодноразових повторень, скільки на інтелектуальну активність студентів. Такий підхід забезпечить правильне та повне осмислення, а також міцність запам'ятовування мовного матеріалу. При цьому слід спиратися як на довільне запам'ятовування, де дається установка на заучування, так і на мимовільне, котре забезпечується своєрідною логічною обробкою матеріалу та вибором відповідних навчальних дій у вигляді ланцюгів мовленнєвих завдань. “Розкриті в першому завданні ланцюга слово (термін), повинне бути використане у другому завданні вже як відоме” [4: 10]. Терміни, що послідовно включаються в завдання, повинні позначати логічно взаємопов'язані поняття (наприклад, терміни однієї тематичної групи; “інфляція”, “ринок цінних паперів”, “грошовий обіг”). Такий спосіб введення нової лексики збільшує асоціативну силу матеріалу, що вводиться й підвищує ефективність запам'ятовування.

Доцільність такого підходу підтверджують дані асоціативних психологічних досліджень. Зокрема результати асоціативних психологічних експериментів (О.С. Виноградов, А.А. Залевська, А.Р. Лурія, Н.І. Чупрікова та ін.) доводять, що пошук слів у пам'яті відбувається по лінії смислових зв'язків між словами, бо об'єднання слів за смислом відображають звичні для людини зв'язки між об'єктами, тобто її знання про світ. Збагачення якісного словника студента здійснюється асоціативно-смисловими блоками, у свідомості формуються асоціативні групи – смислові ряди, які утворюють семантичне поле кожної термінолексеми, що створює умови для міцного збереження у пам'яті студента. Це допоможе студентам у процесі створення професійного тексту безпомилково вибрати найдоцільніший термін відповідно до правил лексичної сполучуваності слів, оволодіти навичками нормативного вживання термінолексем. Відповідно для виникнення в пам'яті стійких асоціацій, пов'язаних із конкретним терміном, важливо використовувати всі види аналізу, включаючи аналіз лексичного значення, словотвірний аналіз, аналіз формальної структури, значення афіксів тощо. Оскільки засвоюється і запам'ятовується студентами тільки той матеріал, що “є об'єктом зовнішніх і внутрішніх дій, ґрунтується на розумінні, осмисленні, логічному групуванні навчального матеріалу” [5: 347].

Головним напрямком активізації лексичних одиниць у мовленні студента повинна стати робота з текстом, бо множинність асоціацій, які допомагають в необхідний момент відтворити слово в пам'яті, складається на основі включення слів у тексти, що використовуються у різноманітних ситуаціях спілкування.

Необхідність моделювання таких ситуацій у роботі над збагаченням словника студентів термінами підтверджується і дослідженнями психологів, які вивчають процес засвоєння учнями нових слів у тексті. Їх дослідження показують, що “уживання засвоєних слів активізується тоді, коли виникає потреба саме в цих словах” [8: 63], а така потреба може виникнути лише у відповідній комунікативній ситуації.

У випадку, якщо термінолексеми не вводяться в мовлення повторно, не “прокручуються у пам'яті системно, вони зникають, не залишаючи помітних слідів. Тільки така організація навчального процесу, коли матеріал для запам'ятовування подається у різних контекстах і на різних рівнях опрацювання, може забезпечити міцне закріплення і швидке вилучення їх із довготривалої пам'яті” [7: 174].

Така лінгво-психологічна база надає процесу збагачення словникового (термінологічного) запасу усвідомлений характер.

Одночасно з семантизацією терміна повинна проводитися робота над попередженням помилок. Для цього студентів необхідно оволодіти “методом конструювання”, який включає:

- 1) уміння контролювати відбір слів (термінів), тобто використовувати слово (термін) у властивому значенні;

- 2) уміння розкрити лексичну сполучуваність слова (терміна);
- 3) уміння знайти лексичну (мовленнєву) помилку і виправити її;
- 4) Уміння використати семантизоване слово (термін) у власному мовленні, бо “лексика поповнюється під час побудови зв’язного тексту” [2: 48].

Закріплення семантизованого слова (терміна) у довготривалій пам’яті залежить від скорочення часу між періодом тлумачення слова (терміна) і його актуалізацією. У процесі актуалізації слова (терміна) учні оволодівають лексико-нормативними, лексико-стилістичними й комунікативними вміннями, добираючи точне слово під час створення власного висловлювання.

Чим більшою кількістю аналізаторів сприймається термін, тим він міцніше запам’ятовується. Тому потрібно провести кожний термін через свідомість студента декілька разів у різних мовленнєвих ситуаціях, щоб активну участь у його засвоєнні брали і зір, і слух, і рука, і пам’ять, і, звичайно, свідомість.

Таким чином, основними психологічними чинниками формування термінологічної компетенції студентів-нефілологів є: врахування психологічних особливостей студентського віку, наявність чіткої мотиваційної сфери, активізація навчальної діяльності, зацікавленість, увага до мовлення, вольові зусилля. Збагачення мовлення студентів-нефілологів науковою термінологією є одним з важливих завдань мовної освіти у ВНТЗ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания. Психологические труды. В 2-х томах. – М.: Педагогика, 1980. – Т.2. – 322с.
2. Жинкин Н.И. Психологические основы развития мышления и речи // Русский язык в школе. – 1985. – №1. – С. 47–54.
3. Зимняя И.А. Педагогическая психология. – М.: “Логос”, 2004. – 384с.
4. Кислая С.В., Демьяненко М.Я., Лазаренко К.А. Обучение лексике иностранного языка. – К.: КГУ, 1974. – 70с.
5. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. – К.: Радянська школа, 1989. – 608с.
6. Леонтьев А.А. Слово в речевой деятельности. Некоторые проблемы общей теории речевой деятельности. – М.: Наука, 1965. – 245с.
7. Сабуров А.С. Психология: Курс лекцій. – К.: Лекс, 1996. – 208с.
8. Сеница И.Е. Усвоение школьниками новых слов в тексте // Вопросы психологии. – 1955. – №4. – С. 56–67.
9. Смирнов А.А. Вопросы психологии усвоения понятий // Советская педагогика. – М.: Наука, 1946. – С. 98–136.

УДК 377.5

Жорова І.Я.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ

У статті розглянуто етапи формування професійних здібностей учнів професійно-технічних навчальних закладів: первинної професіоналізації, професійної досконалості, професійної реалізації. Розглянуто прийоми, використані на кожному етапі: контрастний колір, контакт із натуральними моделями, поетапне виконання ескізів, складання опорних конспектів, постановка проблемних питань, делегування учнями функцій викладача, організація ігрових ситуацій, виконання творчих проектів.

The stages of forming of the professional abilities of the pupils of the vocational schools are considered in this article. There are methods of using at every stage. They are the contrast color, the contact with natural models, execution of the sketches step by step, making of the support